

Moj život

Lektorica i korektorica
Jadranka Varošaneć

Knjigu za tisak odabrao
Kristijan Vujić

Grafićko oblikovanje i priprema
LASERplus d.o.o.

Tisak
AKD – Agencija za komercijalnu djelatnost

Nijedan dio ove knjige ne smije se umnoŹavati, fotokopirati ni na bilo koji naćin reproducirati bez nakladnikova pišmenog dopuštenja.

Objavljeno posredstvom Alfred A. Knopf, u sklopu Random House inc., New York, USA

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna knjižnica - Zagreb

UDK 32-05 Clinton, W. J.
929 Clinton, W. J.
342.511 (73)"19"

Clinton, William Jefferson
Moj život / Bill Clinton ; prijevod s engleskoga Maša
Crnjaković ... <et al.>. - Zagreb : Naklada Ljevak, 2004. -
(Biblioteka Posebna izdanja)

Prijevod djela: My life / William Jefferson Clinton.

ISBN 953-178-635-6

da uspostavi etnički i vjerski integritet, srpski nacionalisti nadvladali su demokraciju pod vodstvom dominantnog, političkog lika zemlje, Slobodana Miloševića.

Zapadne republike Slovenija i Hrvatska, obje uglavnom katoličke vjere, 1991. godine proglasile su neovisnost od Jugoslavije. Izbio je rat između Srbije i Hrvatske, koji se potom proširio i na Bosnu, etnički napraznoljku republike Jugoslaviju, gdje muslimani čine oko 45% stanovništva, Srbi oko 30%, a Hrvati 17%. Takozvane etničke razlike u Bosni bile su doista političke i vjerske. Bosna je bila sastavnište triju imperija: katoličkog Rimskog carstva sa zapada, pokreta ortodoksnih kršćana sa sjevera i muslimanskog Osmanskog carstva s juga. U Bosni je 1991. vladala koalicija nacionalnog jedinstva pod vodstvom vodećeg muslimanskog političara Alije Izetbegovića, uključujući militantnog vođu srpskih nacionalista, Radovana Karadžića, psihijatra iz Sarajeva.

Najprije je Izetbegović želio da Bosna bude autonomna multietnička, multivjerska republika Jugoslavije. Kada su Slovenija i Hrvatska priznale kao neovisne države, Izetbegović je odlučio kako je jedini način za Bosnu da izbjegne srpsku dominaciju da također traži neovisnost. Karadžić i njegovi saveznici, koji su bili bliski Miloševiću, mislili su drukčije. Podržali su Miloševićevu želju da zadrže što je moguće veći dio teritorija Jugoslavije, uključujući Bosnu, i osnuju Veliku Srbiju. Prvoga ožujka 1991. održao se referendum o tome hoće li Bosna postati neovisna država u kojoj će sve skupine i gradani imati jednaki tretman. Rezultat je bio gotovo anonimno odobranje neovisnosti, ali je samo dvije trećine birača glasalo. Karadžić je zapovjedio Srbima da ne izadu na glasanje i većina njih ga je poslušala. Dorad su srpske paravoje počele ubijati nenaoružane muslimane, tjerajući ih iz njihovih domova na područjima s pretežno srpskim stanovništvom, u nastojanjima da silom podijele Bosnu na etničke kantone. Ovakva je okrutna politika postala poznata pod nazivom: etničko čišćenje. Izaslanik Europske zajednice, lord Carrington, pokušao je skupiti strane da se dogovore o mirnoj podjeli zemlje na etničke regije, ali nije uspio u tome jer nije bilo način da se to provede, budući da bi velik dio jednoga naroda ostao na području koje nadzire drugi narod, i jer su mnogi Bosanci željeli da njihova zemlja ostane nepodijeljena, s različitim skupinama koje žive zajedno u miru, kao što su to uspješno činili većim dijelom u prethodnih petsto godina.

U travnju 1992. godine Europska je zajednica priznala Bosnu kao neovisnu državu po prvi put od 15. stoljeća. U međuvremenu su srpske paravoje postrojbe nastavile s teroriziranjem muslimanskoga naroda i ubijanjem građana, cijelo vrijeme koristeći medije da uvjere lokalne Srbe kako to čine u obrani od muslimana. Milošević je 27. travnja najavio novu državu Jugoslaviju koja se sastoji od Srbije i Crne Gore. (Ona je napravio predstavnici kao da povlači svoju vojsku iz Bosne, dok je naguržanije, zahle i bosanske Srbe ostavio pod vodstvom zapovjednika Rarka Mladica. Borbe i

ubijanja nastavila su se tijekom 1992., vode Europske zajednice bile su suzdržane, a Bushova je vlada bila nesigurna što učiniti i nevoljna da se upusti u nove probleme tijekom godine izbora, tako da je problem ostavila na rješavanju Europskoj zajednici.

Ipak se Bushova vlada zauzela kod Ujedinjenih naroda da se Srbiji nametnu ekonomske sankcije, mjera kojoj su se na početku opirali generalni tajnik Boutros Boutros-Gali, Francuzi i Englezi, koji su smatrali da se Miloševiću treba dati prilika da zaustavi nasilje koje je pokrenuo. Na kraju su sankcije ipak nametnute krajem svibnja, ali sa slabim učinkom, budući da su prijateljski susjedi i dalje snabdijevali Srbiju. Ujedinjeni narodi nastavili su s održavanjem embarga oružja protiv bosanske vlade koji je prvotno nametnut protiv cijele Jugoslavije krajem 1991. Problem s embargom bio je što su Srbi imali dovoljno oružja i municije da se bore godinama, stoga je jedina posljedica zadržavanja embarga bila ta da se virtualno onemogućili Bosancima da se brane. Nekako su uspjeli izgurati tijekom 1992., dokopavši se oružja pokoravanjem srpskih snaga ili putem manjih isporuka iz Hrvatske koje su uspjele promaći blokadi NATO-a na hrvatskoj obali.

U ljeto 1992. televizija i novine su napokon Americancima i Europljanima pokazali zločine Srba u sjevernoj Bosni, a ja sam zagovarao zračne napade NATO-a. Kasnije kad je postalo jasno da Srbi provode sustavan pokolj bosanskih muslimana, predložio sam da se ukine embargo oružja. Umjesto toga su se Europljani usredotočili na okončavanje nasilja. Britanski premijer John Major namjeravao je natjerati Srbe da prekinu s opsadom bosanskih gradova te da svoje oružje stave pod nadzor supervizora Ujedinjenih naroda. Istodobno su pokrenute mnoge privatne i državne humanitarne misije za osiguravanje hrane i lijekova, a Ujedinjeni narodi poslali su osam tisuća vojnika da štite konvoje koji su prevozili pomoć.

Krajem listopada, malo prije naših izbora, lord David Owen, novi europski pregovarač, i pregovarač Ujedinjenih naroda, bivši američki državni tajnik, Cyrus Vance, predstavili su prijedlog da se Bosna pretvori u nekoliko autonomnih republika koje bi bile odgovorne za sve državne funkcije osim obrane i vanjskih poslova, koje bi vodila slaba centralna vlada. Broj kantona bio je velik, s dominantnom etničkom skupinom koja je zemljopisno bila podijeljena na način na koji su Vance i Owen smatrali da će biti nemoguće za područja koja kontroliraju Srbi da se spoje s Miloševićevom Jugoslavijom u obliku Velike Srbije. Imali su nekoliko problema u svojem planu, a dva najveća bila su da su moćne kantonske vlade bile jasne u svojem naumu da muslimanskom stanovništvu ne dopuste povratak u njihove domove na područja koja kontroliraju Srbi, te da su zbog nejasnih granica kantona Srbi nastavili s agresijama s ciljem pokušaja proširenja granica svojih područja, a time su se nastavili i neprestani sukobi, iako manje oštri, između Hrvata i muslimana.

Kad sam postao predsjednik, embargo oružja i europska potpora Vance-Owenova plana oslabila je muslimanski otpor prema Srbima, čak iako

oske zajednice bile su suz-
niti i nevoljna da se upus-
da je problem ostavila na

ih naroda da se Srbiji na-
početku opirali generalni
koji su smatrali da se Mi-
je pokrenuo. Na kraju su
ibim učinkom, budući da
jedinjeni narodi nastavi-
ske vlade koji je prvotno
problem s embargom bio
se bore godinama; štoga
la se virtualno onemogu-
rati tijekom 1992., doko-
utem manjih isporuka iz
-a na hrvatskoj obali.

erikancima i Europljani-
am zagovarao zračne na-
rbi provode sustavan po-
ine embargo oružja. Um-
šavanje nasilja. Britanski
e da prekinu s opsadom
idzor supervizora Ujedi-
vatne i državne humani-
dijinjeni narodi poslali su
zili pomoć.

David Owen, novi eu-
đa, bivši američki držav-
se Bosna pretvori u ne-
ie za sve državne funkci-
iba centralna vlada. Broj
pinom koja je zemljopis-
en smatrali da će biti ne-
oje s Miloševićem Ju-
ko problema u svojem
te vlade bile jasne u svo-
opuste povratak u njho-
la su zbog nejasnih gra-
kušaja proširenja grani-
tani sukobe, iako manje

europska potpora Van-
prema Srbima, čak iako

su dokazi njihovih pokolja muslimanskih građana i kršenje ljudskih prava
u zatvoreničkim logorima izašli na površinu. Početkom veljače odlučio sam
da ne podržim Vance-Owenov plan. Petoga sam se sastao s premijerom
Kanade Brianom Mulroneyjom te mi je bilo drago čuti kad je i on izjavio
kako mu se plan ne sviđa. Nekoliko dana poslije završili smo novi prijed-
log bosanske politike, a Warren Christopher je izjavio da Sjedinjene Drža-
ve žele pregovarati o novom sporazumu te da su spremne podržati njego-
vo stupanje na snagu.

Generalni tajnik Ujedinjenih naroda Boutros-Ghali se 23. veljače slo-
žio sa mnom u vezi s planom nužde da se u Bosnu avionima dostavi huma-
nitarna pomoć. Idućega dana, na prvom sastanku, John Major također je
podržao takvu akciju. Dostava pomoći avionima omogućit će preživljava-
nje velikoga broja ljudi, ali neće pomoći da se riješe uzroci krize.

U ožujku su se vidjeli prvi napreci. Ekonomske sankcije su pojačane i
činilo se da počinju štetiti Srbima, koji su također bili zabrinuti zbog mo-
gućnosti vojnih akcija NATO-a. Međutim, još je bio dug put do jedinstve-
ne politike. Devetoga, tijekom našega prvog sastanka, francuski mi je pred-
sjednik Francois Mitterand dao do znanja da je, iako je poslao pet tisuća
francuskih vojnika u Bosnu u sklopu humanitarnih snaga Ujedinjenih na-
roda za isporuku pomoći i sprječavanja nasilja, skloniji Srbima od mene i
manje voljan da vidi ujedinjenu Bosnu koju vode muslimani.

S Helmutom Kohlom sam se sastao 26. ožujka, a on se žalio na događa-
nja te je, poput mene, bio sklon ukidanju embarga na oružje. Nismo me-
đutim mogli uvjeriti Britance i Francuze, koji su smatrali da će ukidanje
embarga samo produljiti rat i ugroziti snage Ujedinjenih naroda na tom te-
ritoriju gdje su bili njihovi vojnici, a ne naši. Izetbegović je također 26. bio
na sastanku u Bijeloj kući s Goreom, čiji je pomoćnik za nacionalnu sigur-
nost, Leon Fuerth, bio odgovoran za naš uspjeh da se ukine embargo. I Ko-
hl i ja smo rekli Izetbegoviću da poduzimamo sve što je u našoj moći da
Europljani zauzmu čvršći stav u vezi s ratnim zbivanjima i da ga podrže.
Pet dana poslije uspjeli smo privoljeti Ujedinjene narode da prošire zonu
zabrane leta iznad cijele Bosne, čime se barem malo smanjila srpska pred-
nost njihova monopola u zračnim snagama. Bio je to dobar potez, ali nije
zaustavio ubijanja.

U travnju su se članovi američkog tima za vojnu, diplomatsku i huma-
nitarnu pomoć vratili iz Bosne sa zahtjevima da se vojno umiješamo u
zaustavljanje pokolja. Sesnaestoga su Ujedinjeni narodi prihvatili našu
preporuku za proglašavanjem »sigurnosnog područja« oko Srebrenice, gra-
da na istoku Bosne gdje je posebice bilo vidljivo ubijanje i etničko čišćenje
koje su počinili Srbi. Tijekom obilaska muzeja U. S. Holocaust Memorial
22. travnja Elie Wiesel, preživjeli iz holokausta, javno me je zamolio da po-
duzmem još više kako bi se zaustavilo nasilje. Do kraja mjeseca, tim za
vanjsku politiku je preporučio da ako već ne možemo natjerati Srbe da
prestanu s ubijanjem, trebamo ukinuti embargo na oružje za muslimane i

započeti sa zračnim napadima na srpske vojne ciljeve. Budući da je Warren Christopher otputovao u Europu da potraži potporu za svoju politiku, vođa bosanskih Srba, Radovan Karadžić, u nadi da će izbjeći zračne napade, napokon je potpisao mirovni plan Ujedinjenih naroda, iako je njihov sabor to odbio šest dana ranije. Nisam ni na trenutak vjerovao da je njegov potpis značio promjene njegovih dugoročnih ciljeva.

Na kraju razdoblja naših prvih sto dana nismo još bili ni blizu zadovoljavajućem rješenju u vezi s krizom u Bosni. Britanci i Francuzi odbili su nastojanja Warrena Christophera i reafirmirali su svoje pravo da oni budu glavni u rješavanju problema. Problem s njihovom pozicijom bio je naravno to što su Srbi i pod ekonomskim sankcijama mogli nastaviti s etničkim ubijanjem bez straha da ih se kazni. Bosanska će tragedija trajati dvije godine, uz 250 000 mrtvih i 2,5 milijuna protjeranih iz svojih domova, sve dok zračni napadi NATO-a, uz srpske gubitke na kopnu, nisu doveli do američke diplomatske inicijative kojom će se okončati rat.

Zapao sam u nešto što je Dick Holbrooke nazvao »najvećim kolektivnom propustom sigurnosti na Zapadu od tridesetih godina«. U svojoj knjizi »To And a War«²⁶ Holbrooke navodi pet faktora za propust: (1) pogrešno tumačenje povijesti Balkana, budući da se smatralo da je etnički sukob prastar i previše ukorijenjen da bi se u njega uplitali autsajderi; (2) očit gubitak jugoslavenske strateške važnosti nakon hladnoga rata; (3) pobjeda nacionalizma nad demokracijom kao dominantne ideologije postkomunističke Jugoslavije; (4) nevoljkost Busheve vlade da se ubrzo nakon rata u Iraku 1991. godine uključi u još jednu vojnu akciju i (5) odluka Sjedinjenih Država da ovo pitanje prebaci na Europi umjesto na NATO, te zbuđen i pasivan odgovor Europe. Na Holbrookeovu listu dodao bih i šesti čimbenik: nekim europskim vodama nije stalo do toga da imaju muslimansku državu u srcu Balkana, strahujući da bi mogla postati baza za uvoz ekstremizma, iako je rezultat njihova zanemarivanja bio sličan.

Moje su opcije bile ograničene situacijom koju sam zatekao kad sam preuzeo predsjedničko mjesto. Na primjer, bio sam protiv odluke da se ukine embargo na oružje koji je predlagao senator Dole, iz straha da bi to oslabilo Ujedinjene narode (iako smo to kasnije učinili). Također na taj način nisam želio podijeliti NATO saveznike unilateralnim bombardiranjem srpskih vojnih položaja, posebice jer se radilo o europskim, a ne o američkim vojnicima koji su se nalazili na položajima misija Ujedinjenih naroda. Također nisam onamo želio poslati američke vojnike, stavljajući ih na raspolaganje Ujedinjenim narodima za nešto u što sam bio uvjeren da neće uspjeti. U svibnju 1993., još smo uvijek milijama bili daleko od rješenja.

Na kraju prvih sto dana mojega predsjedanja, tisak je napravio procjenu o tome koliko je nova vlada ispunila obećanja dana tijekom kampanje, te kako se snašla u novim izazovima koji su se pojavili. Stav analitičara o mojem

²⁶ Završiti rat.

da podmiri gubitke tvrtke i vrati klijentima novac i izgubio bi licencu na godinu ili dvije. Odujetnička komora možda bi ga prijavila državnom tužitelju; da se to dogodilo, Hubbell bi vjerojatno mogao izbjeći odlazak u zatvor vraćanjem novca tvrtki. Umjesto toga, Webb je bio uhvaćen u mrežu nezavisnog istražitelja.

Kada su se te činjenice pročule, bio sam zaprepašten. Webb i ja bili smo godinama prijatelji i partneri u golfu i mislio sam da ga dobro poznajem. I dalje mislim da je on dobar čovjek koji je počinio veliku pogrešku, pogrešku za koju je morao platiti preveliku cijenu zato što je odbio biti pijun u Starrovoj igri.

Dok se ovo dogadalo, trudio sam se održati svoj paralelni život, onaj zbog kojeg sam došao u Washington. U ožujku sam dosta vremena posvetio guranju prijedloga dvaju zakona za koje sam smatrao da će pomoći radnicima bez fakultetske diplome. Većina ljudi nije mogla zadržati isti posao ili čak ostati kod jednog poslodavca u svojem radnom vijeku, a prevrtljivo tržište rada tretiralo ih je drukčije od ostalih. Naša stopa nezaposlenosti od 6,5% bila je zavaravajuća: prava stopa nezaposlenosti bila je 3,5% za osobe s fakultetskom diplomom, više od 5% za osobe s dvije godine koledža, više od 7% za osobe sa završenom srednjom školom i više od 11% za osobe koje nisu završile srednju školu. U govorima u Nashuu i Keeneu u New Hampshireu rekao sam da želim reformirati program povlastica za nezaposlene u sustav ponovnog zapošljavanja sa širom paletom bolje osmišljenih programa osposobljavanja. Želio sam da Kongres odobri program »iz škole na posao«, da mladim ljudima koji ne žele fakultetsku diplomu pružimo godinu ili dvije visokokvalitetnog osposobljavanja. Do kraja toga mjeseca potpisao sam zakon o programu Ciljevi 2000. Konačno smo imali kongresnu obvezu ispuniti nacionalne obrazovne ciljeve na kojima sam radio još 1989. Obveza je trebala poslužiti kao mjerilo uspjeha učenika i potaknuti lokalne škole da prihvate reforme koje najviše obćavaju. Bio je to dobar dan za državnog tajnika Dicka Rileyja.

Bosanski predsjednik Alija Izetbegović i hrvatski predsjednik Franjo Tuđman sastali su se 18. ožujka u Bijeloj kući da potpišu sporazum, sastavljen uz pomoć mojega posebnog izaslanika Charlesa Redmana, kojim se ustanovljava federacija u područjima Bosne gdje je bošnjačko stanovništvo bilo u većini i započinje proces konfederacije s Hrvatima. Borbe među muslimanima i Hrvatima nisu bile tako jake kao one koje su obje strane vodile s bosanskim Srbima, no taj sporazum ipak je bio važan korak prema postizanju mira.

Posljednji dani ožujka označili su početak ozbiljne krize u Sjevernoj Koreji. U veljači je Sjeverna Koreja pristala dopustiti inspektorima Međunarodne agencije za atomsku energiju (IAEA) provjeru njihovih prijavljenih nuklearnih elektrana, no 15. ožujka onemogućen im je nastavak misije. Reaktor koji su pregledavali sadržavao je gorivo u šipkama. Kada bi se jednom te šipke iscrpile te bi bile nekorisne za prvobitnu namjenu, mogle bi

Srpanj je donio tri pozitivna vanjskopolitička događaja: započela je normalizacija odnosa s Vijetnamom, što je imalo snažnu potporu većine veterana Vijetnamskog rata u Kongresu, uključujući Johna McCaina, Boba Kerreyja, Chucka Rolba i Petea Petersona; Saddam Husseina je nakon zamolbe kongresnika Billa Richardsona oslobodio dva Amerikanca koji su bili zarobljeni u ožujku, a predsjednik Južne Koreje Kim Young-Sam, koji je bio u Washingtonu na otkrivanju spomenika stradalima u Korejskom ratu, dao je potporu dogovoru o ukidanju nuklearnog programa koji smo postigli sa Sjevernom Korejom. Kimova potpora bila je od pomoći jer su Jesse Helms i drugi kritizirali taj dogovor, a pogotovo stoga što je bio politički zatvorenik i zagovarač demokracije dok je Južna Koreja još bila autoritarna država.

Na žalost, dobre vijesti zasjenili su događaji u Bosni. Nakon relativnog mira kroz gotovo cijelu 1994., stvari su krenule na gore krajem studenoga kada su srpski zrakoplovi bombardirali hrvatske muslimane u zapadnoj Bosni. Napad je bio kršenje zone zabrane leta pa je NATO za odmazdu bombardirao srpski aerodrom, no nije ga uništio, kao ni zrakoplove koji su letjeli.

Kada je u ožujku započelo primirje koje je najavio predsjednik Carter, Dick Holbrooke, koji je napustio položaj veleposlanika u Njemačkoj kako bi postao pomoćni državni tajnik za Europu i Kanadu, poslao je posebnog izaslanika za bivšu Jugoslaviju Boba Frasurea u posjet Miloševiću uzaludno se nadajući da će on uspjeti zaustaviti agresiju bosanskih Srba i osigurati barem djelomično priznanje Bosne zauzvrat za ukidanje sankcija UN-a prema Srbiji.

Do srpnja su borbe opet bile u punom zamahu. Bošnjačke snage osvojila su neka mjesta u središnjoj Bosni. Umjesto da ponovno pokuša osvojiti izgubljeni teritorij, general Mladić odlučio je napasti tri izolirana muslimanska grada u istočnoj Bosni – Srebrenicu, Žepu i Goražde. Gradovi su bili prepuni muslimanskih prognanika iz okolnih područja i iako su bili proglašeni zaštićenim područjima UN-a, štitio ih je samo mali broj UN-ovih trupa. Mladić je želio zauzeti ta tri grada kako bi Srbi nadzirali cijelu istočnu Bosnu i bio je uvjeren da UN neće dopustiti NATO-ovu odmazdu bombardiranjem dokle god drži UN-ove mirovne promatrače. Bosna...

a događaja: započela je malo snažnu potporu veses, uključujući Johna etersona; Saddam Husma oslobodio dva Ameđnik Južne Koreje Kimnju spomenika stradalo ukidanju nuklearnog Kimova potpora bila je logovor, a pogotovo storacije dok je Južna Ko-

šosni. Nakon relativnog ore krajem studenoga kamane u zapadnoj Bosni. za odmazdu bombardiplove koji su letjeli. ivio predsjednik Carter, nika u Njemačkoj kako adu, poslao je posebnog sjet Miloševiću uzaldbosanskih Srba i osigui ukidanje sankcija UN-

. Bošnjačke snage osvoiponovno pokuša osvojiasti tri izolirana muslimi i Goražde. Gradovi su područja i iako su bili e samo mali broj UN-obi Srbi nadzirali cijelu i NATO-ovu odmazdu e promatrače kao taoce.

mjeseca zauzeli su i Žeetu su pričali o zastrašue snage: okupili su tisu-

će odraslih muškaraca i dječaka na nogometnom terenu i pobili ih. Još nekoliko tisuća pokušavalo je pobjeći preko brda pokrivenih gustom šumom.

Nakon što je Srebrenica pregažena, vršio sam pritisak na UN da odobri stvaranje snaga za brze intervencije o kojima smo razgovarali nekoliko tjedana ranije na sastanku G-7 u Kanadi. U međuvremenu je Bob Dole pokušavao postići ukidanje embarga na uvoz oružja. Rekao sam mu da odgođi glasanje i pristao je. Još sam uvijek pokušavao pronaći rješenje za spas Bosne koje bi povećalo učinkovitost UN-a i NATO-a, no do trećeg tjedna u srpnju bosanski Srbi napravili su sprdačinu od UN-a, a samim time i od obveza NATO-a i Sjedinjenih Država. Zaštićena područja UN-a bila su daleko od zaštićenih, a akcije NATO-a bile su vrlo ograničene zbog ranjivosti europskih trupa i muslimana koji se nisu mogli braniti. Bosanski su Srbi otmicom UN-ovih mirovnih promatrača ukazali na osnovnu pogrešku UN-ove strategije: njihov embargo na uvoz oružja sprječavao je Bošnjake da postignu vojnu jednakost sa Srbima. Mirovne snage mogle su štititi bosanske muslimane i Hrvate samo dok su Srbi vjerovali da će ih NATO kazniti za agresiju. Sada je otmica uklonila taj strah i dala Srbima odriješene ruke u istočnoj Bosni. Situacija je bila malo bolja u središnjoj i zapadnoj Bosni jer su Hrvati i muslimani uspjeli nabaviti nešto oružja unatoč UN-ovu embargu.

Ministri vanjskih poslova i ministri obrane zemalja NATO-a sastali su se u Londonu u gotovo očajničkom pokušaju da preuzmu inicijativu. Warren Christopher, Bill Perry i general Shalikashvili otišli su na konferenciju namjeravajući se suprotstaviti rastućim porivima za povlačenje UN-ovih snaga iz Bosne i povećati NATO-ove obveze i prava da poduzme akcije protiv Srba. Gubici Srebrenice i Žepe i inicijativa Kongresa da se ukine embargo na uvoz oružja ojačali su naše zahtjeve za poduzimanjem agresivnijih poteza. Na sastanku su ministri na kraju prihvatili prijedlog Warrena Christophera i njegova tima da »povuku crtu« oko Goražda i uklone »dvos-truko« donošenje odluka koje je UN-u omogućavalo ulaganje veta na NATO-ove akcije. Konferencija u Londonu bila je prekretnica – od tada je NATO postao nepopustljiviji. Nedugo nakon toga vrhovni zapovjednik NATO-a general George Joulwan i naš veleposlanik pri NATO-u Robert Hunter uspjeli su proširiti odredbe koje su vrijedile za Goražde i za zaštićenu zonu oko Sarajeva.

Situacija se dramatično promijenila u kolovozu. Hrvati su krenuli u napad na Krajinu, dio Hrvatske koji su lokalni Srbi proglasili svojim teritorijem. Europski i neki američki vojni i obavještajni dužnosnici bili su protiv takve akcije jer su vjerovali da će Milošević intervenirati da spasi Srbe iz Krajine, no ja sam navijao za Hrvate, kao i Helmut Kohl, koji je također znao da diplomacija neće uspjeti sve dok Srbi ne pretrpe neke značajne gubitke.

Nismo strogo provodili embargo na uvoz oružja jer smo znali da je u pitanju preživljavanje Bosne. Kao rezultat toga i Hrvati i Bošnjaci uspjeli su se domoći oružja koje im je pomoglo da prežive. Također smo dopusti-

li jednoj privatnoj tvrtki da koristi umirovljeno američko vojno osoblje da poboljša i obučava hrvatsku vojsku.

Kako se ispostavilo, Milošević nije pomogao krajinskim Srbima i hrvatske su snage zauzele Krajinu bez većih napora. Bio je to prvi srpski poraz u četiri godine i promijenio je odnos snaga na tome području. Jedan je zapadni diplomat u Hrvatskoj izjavio – Iz Washingtona je gotovo dopro signal potpore. Amerikanci su željeli priliku da napadnu Srbe i koristili su Hrvatsku kao opunomoćenika da obavi posao za njih. – Za posjeta veteranu dopisniku emisije ABC News Samu Donaldsonu 4. kolovoza u Nacionalnom institutu za zdravlje, gdje se oporavljao od operacije raka, potvrdio sam da bi se hrvatska ofenziva mogla pokazati korisnom za rješanje sukoba. Kao dobar novinar, Donaldson je iz bolničkog kreveta izvijestio o mojemu komentaru.

Pokušavajući iskoristiti promjenu situacije poslao sam Tonyja Lakea i zamjenika državnog tajnika Perera Tarnoffa u Europu i Rusiju da prezentiraju odrednice za mir koje je Lake razvio. Dick Holbrooke trebao je voditi tim koji bi još jednom pokušao pregovarati o završetku sukoba s Bošnjacima i Miloševićem koji je tvrdio da ne nadzire bosanske Srbe, iako su svi znali da oni ne bi mogli pobijediti bez njegove potpore. Upravo prije nego što smo pokrenuli diplomatsku misiju Senat je slijedio primjer Predstavničkog doma i izglasao ukidanje embarga na uvoz oružja. Ja sam uložio veto na taj zakon kako bih našoj misiji dao šansu. Lake i Tarnoff odmah su počeli prezentirati naš plan, a zatim se 14. kolovoza sastali s Holbrookeom i izjavili da saveznici i Rusi podržavaju naš plan, te da Holbrooke može odmah započeti svoju misiju.

Nakon sastanka o Bosni s Tonyjem Lakeom, 15. kolovoza smo Hillary, Chelsea i ja na poziv senatora Jaya Rockefellera i njegove supruge Sharon otišli na odmor u Jackson Hole u Wyomingu. Svima nam je trebao taj odmor, a ja sam se zaista veselio planinarenju i jahanju po planinama Grand Teton, raftingu po rijeci Snake, posjetu nacionalnom parku Yellowstone da vidimo gejzir Old Faithful, bizone i losove, te vukove koji su se ponovno naselili u divljini, i igranju golfa na velikoj nadmorskoj visini gdje loptice lete puno dalje. Hillary je radila na knjizi o obitelji i djeci i veselila se da će napredovati u radu u Rockefellerovoj prostranoj kući na ranču. Sve smo to i učinili, no odmor je cijelo vrijeme prožimalo bolno sjećanje na Bosnu.

Na dan kada smo krenuli u Wyoming, Dick Holbrooke otputovao je u Bosnu s impresivnim timom koji je uključivao Boba Frasurea, Joca Kruzela, zrakoplovnog pukovnika Nelsona Drewa i generala Wesleyja Clarka, direktora za strategiju, planiranje i politiku združenog stožera američke vojske i Arkansašana kojega sam upoznao 1965. u Georgetownu.

Holbrooke i njegov tim sletjeli su u Split, grad na hrvatskoj obali, gdje

eno američko vojno osoblje da
gao krajinskim Srbima i Hrvat-
ra. Bio je to prvi srpski poraz
ta tome području. Jedan je za-
hingtona je gotovo dopro sig-
a napadnu Srbe i koristili su
o za njih. – Za posjeta vetera-
aldsonu 4. kolovoza u Nacio-
od operacije raka, potvrdio
iti korisnom za rješenje suko-
ičkog kreveta izvijestio o mo-

e poslao sam Tonyja Lakea i
u Europu i Rusiju da prezen-
Dick Holbrooke trebao je vo-
ati o završetku sukoba s Boš-
adzire bosanske Srbe, iako su
egove potpore. Upravo prije
enat je slijedio primjer Pred-
na uvoz oružja. Ja sam uložio
isu. Lake i Tarnoff odmah su
ovoza sastali s Holbrookeom
in, te da Holbrooke može od-

m. 15. kolovoza smo Hillary,
ra i njegove supruge Sharon
Svima nam je trebao taj od-
anju po planinama Grand Te-
nom parku Yellowstone da vi-
cove koji su se ponovno nase-
koj visini gdje loptice lete pu-
ljeci i veselila se da će napre-
i na ranču. Sve smo to i uči-
o sjećanje na Bosnu.

ak Holbrooke otputovao je u
Boba Frasurea, Joea Kruze-
generala Wesleyja Clarka, di-
ženog stožera američke voj-
Georgetownu.

grad na hrvatskoj obali, gdje
oslova Muhamedom Šaćir-

nim Državama igrao američki nogomet na sveučilištu u Tulancu. Dugo je
tražio pomoć Amerike svojoj opsjednutoj zemlji i bio je sretan što je vrije-
me za to konačno došlo.

Nakon Splita američki je tim otišao u Zagreb, glavni grad Hrvatske, na
sastanak s predsjednikom Tuđmanom, a zatim odletio u Beograd na sasta-
nak sa Slobodanom Miloševićem. Taj gotovo beskoristan sastanak bio je
značajan jedino po tome što je Milošević odbio jamčiti sigurnost njihova
zrakoplova od topništva bosanskih Srba ako iz Beograda odlete prema Sa-
rajevju, njihovome sljedećem odredištu. To je značilo da se moraju vratiti u
Split, odakle su dio puta letjeli helikopterom i nakon toga krenuli na dvo-
satnu vožnju do Sarajeva preko planine Igman po uskoj, neasfaltiranoj ces-
ti bez zaštitne ograde na strmim obroncima, gdje su bili u dometu srpskih
strojnica koje su redovno pucale na UN-ova vozila. Pucano je na europ-
skog pregovarača Carla Bildta kada je nekoliko tjedana ranije putovao tom
cestom, a u gudurama između Splita i Sarajeva bilo je mnogo uništenih vo-
zila od kojih se su neka jednostavno odsklizala s ceste.

Na moj četrdeset deveti rodendan, 19. kolovoza, dan sam započeo igra-
jući golf s Vernonom Jordanom, Erskineom Bowlesom i Jimom Wolfen-
sohnom, predsjednikom Svjetske banke. Jutro je bilo savršeno sve dok ni-
sam doznao što se dogodilo na Igmanu. Prvo iz novinskog izvješća, a zatim
i iz emocionalnog telefonskog razgovora s Dickom Holbrookeom i Wesom
Clarkom doznao sam da je naš tim krenuo prema Sarajevju u dva vozila:
Holbrooke i Clark u terenskom vozilu američke vojske, a Frasure, Kruzel i
Drew slijedili su ih u oklopnom vozilu francuske vojske bijele boje s UN-
ovim oznakama. Otprilike sat vremena nakon polaska na vrhu strmog us-
pona cesta se urušila pod oklopnim vozilom i ono se survalo niz planinu i
zapalilo. U vozilu su osim tri člana našega tima bili i dva američka i četiri
francuska vojnika. Oklopno se vozilo zapalilo kada je eksplodirala municija
koju je prevozilo. Wes Clark je hrabro pokušao pomoći. Zavezao je ko-
nop za stablo i spustio se u provaliju te pokušao doći do gorućeg vozila da
pomogne ljudima zarobljenima u njemu, no vozilo je bilo previše uništeno
i vrlo vruće.

Osim toga, bilo je prekasno. Bob Frasure i Nelson Drew poginuli su za
vrijeme pada niz planinu. Ostali su se izvukli iz vozila, no Joe Kruzel i je-
dan francuski vojnik uskoro su preminuli od ozljeda. Frasureu je bilo pe-
deset tri, Kruzelu pedeset, a Drewu četrdeset sedam i svi su bili domolju-
bi, državni službenici i dobri obiteljski ljudi koji su preminuli premladi,
pokušavajući daleko od kuće spasiti živote nevinih ljudi.

Narednoga tjedna, nakon što su bosanski Srbi lansirali granatu u srec
Sarajeva, ubivši trideset osmero ljudi, NATO je započeo trodnevni zračni
napad na srpske položaje. Holbrooke je 1. rujna najavio da će se sve strane
susresti na pregovorima u Ženevi. Kada se bosanski Srbi nisu pokorili
svim zahtjevima NATO-a, zračni napadi nastavili su se sve do 14. rujna,

o prekidanju opsade Sarajeva. Uskoro će započeti i konačni mirovni pregovori u Daytonu u Ohiju. Oni će dovesti do kraja krvavoga bosanskog rata. Kada se to dogodi, uspjeh pregovora bit će među ostalim i priznanje trojici samozatajnih američkih heroja koji nisu doživjeli plodove svojega rada.

Dok je Bosna dominirala vijestima u kolovozu, nastavio sam se boriti s republikancima oko proračuna, ukazao na to da je od propasti reforme zdravstva milijun Amerikanaca izgubilo zdravstveno osiguranje i poduzeo mjere da ograničim reklamiranje, promociju, distribuciju i marketing cigareta tinejdžerima. Uprava za hranu i lijekove upravo je završila četrnaestomjesečnu studiju koja je potvrdila da su cigarete štetne i stvaraju ovisnost, te da je marketing cigareta agresivno okrenut prema tinejdžerima među kojima je broj pušača stalno rastao.

Problem tinejdžera pušača bit će teško riješiti. Duhan je zakonita opojna droga Amerike koja ubija ljude i dodaje nebrojene milijarde ukupnim troškovima zdravstvene zaštite. S druge strane, duhanske kompanije imaju utjecaj na politiku, a farmeri koji uzgajaju duhan važan su dio ekonomskog, političkog i kulturnog života Kentuckyja i Sjeverne Karoline. Farmeri su bili simpatično lice duhanske industrije koja je pokušavala povećati zaradu stvarajući ovisnike od sve mlađih ljudi. Smatrao sam da im se nekako moramo suprotstaviti. Moje je mišljenje dijelio Al Gore, čija je voljena sestra Nancy umrla od raka pluća.

Postigli smo napredak u pokušajima uklanjanja ostataka iračkog programa oružja za masovno uništavanje 8. kolovoza kada su dvije kćeri Saddama Husseina prebjegle sa supruzima u Jordan, gdje im je kralj Hussein pružio azil. Suprug jedne od njih, Hussein Kamel Hassan al-Majid, predvodio je tajnu operaciju razvoja oružja za masovno uništavanje i pružit će neprocjenjive informacije o preostalim zalihama takvoga oružja u Iraku, čiji su se broj i jačina razlikovali od onoga što su irački dužnosnici rekli inspektorima UN-a. Suočeni s dokazima, Iraci su priznali da Saddamov zet govori istinu i odveli inspektore do lokacija koje je naveo. Nakon šest mjeseci egzila Saddamovi rodaci nagovoreni su da se vrate u Irak. Nekoliko dana kasnije oba su zeta bila ubijena. Njihov kratak izlet u slobodu pružio je UN-ovim inspektorima toliko informacija da je za vrijeme inspekcija uništeno više zaliha kemijskog i biološkog oružja i laboratorijske opreme nego za vrijeme Zaljevskog rata.

Kolovoz je bio značajan mjesec i u svijetu Whitewatera. Kenneth Starr osudio je Jima i Susan McDougal i guvernera Jima Guya Tuckera prema optužnicama nevezanima uz Whitewater, a republikanci u Senatu i Predstavničkom domu cijeli su mjesec održavali saslušanja. U Senatu je D'Amato još uvijek pokušavao dokazati da je smrt Vincea Fostera nešto više od samoubojstva izazvanog depresijom. Dovukao je Hillaryno osoblje i prijatelje pred vijeće na neugodno saslušanje i neljubazno ih napadao. D'Amato je bio posebno neugodan prema Maggie Williams i Susan Thomas. Senator Lauch Faircloth bio je još gori, smijući se pomisliti da su William-

kosovskih Albanaca za neo-Bosne koja je, kao Kosovo, i srpskih pravoslavaca, raz-
 neno vodili sukobi.

tu koje je time dobilo pravo
 lama. Milošević je 1989. tu
 ja je eskalirala nakon osigu-
 right i ja nismo namjerava-

metnuli embargo na uvoz
 metnuli ekonomske sankci-
 razgovore s kosovskim Al-
 anirati različite vojne opci-
 brook vratilo u regiju ne bi

apale naoružane i nenaoru-
 su otjerali više od 300 000
 na Vijeće sigurnosti UN-a
 jeva kraj nasilju, a mi smo
 siju kojom je trebao urazu-

adima u roku od četiri da-
 je. Zračni napadi odgođeni
 ijalne policije povučeno iz
 ledutim, Srbi su u siječnju
 ne ljude, a NATO-ovi na-
 i još jednu šansu diploma-
 ih strana previše su se raz-
 vrati politička autonomija
 74. do 1989. kada ju je Mi-
 snage NATO-a čuvaju mir
 tu. Milošević je želio zadr-
 akvoj stranoj vojsci na tom
 st. Međutim ni oni se me-
 lade u sjeni, bio je tih čov-
 ren da s njim možemo do-
 za drugu glavnu kosovsku
 od vodstvom mladog Ha-
 o da se sa srpskom vojskom

Rambouilletu u Francuskoj
 osovu vratio autonomnost,
 pod vodstvom NATO-a,
 stavi patrolirati granicom.

Madeleine Albright i njezin britanski kolega Robin Cook agresivno su zas-
 tupali ovu politiku. Nakon tjedan dana pregovora koordiniranih od ame-
 ričkog veleposlanika Chrisa Hilla i njegovih kolega iz Europske unije i Ru-
 sije. Madeleine je shvatila da se niti jedna strana ne slaže s našim glediš-
 tem. Srbi nisu željeli pristati na mirovne snage NATO-a, a Kosovari nisu
 željeli pristati na autonomiju ukoliko im se istodobno ne zajamči referen-
 dum o neovisnosti. OVK se pak nije želio razoružati, djelomično stoga što
 nisu bili sigurni mogu li se osloniti na NATO da ih zaštiti. Naš je tim od-
 lučio sastaviti takav sporazum koji bi odgodio referendum, ali ga ne bi zau-
 vijek onemogućio.

Kosovarski Albanci, zajedno s Thacijem, 23. veljače su u načelu prihva-
 tilo sporazum, vratili se kući kako bi uvjerali svoj narod te sredinom ožujka
 otputovali u Pariz na potpisivanje konačnog dokumenta. Srbi su bojkotira-
 li ceremoniju, a 40 000 srpskih trupa nakupilo se u i oko Kosova. Miloše-
 vić je ponovio da nikada neće pristati na stranu vojsku na jugoslavenskoj
 zemlji. Poslao sam Dicka Holbrookea da se posljednji put sastane s Milo-
 ševićem, no niti on ga nije uspio pokolebati.

Nakon odlaska Holbrookea iz Beograda, glavni tajnik NATO-a Javier
 Solana je uz moju punu potporu 23. ožujka zapovijedio generalu Wesu
 Clarku da započne zračni napad. Istoga je dana dvostranačkom većinom
 Senat s 58 glasova za i 41 protiv podržao našu akciju. Ranije toga mjeseca
 Predsjednički dom je s omjerom 219 naprema 191 podržao slanje američ-
 kih trupa na Kosovo dode li do mirovnog sporazuma. Među istaknutim re-
 publikancima koji su glasali za prijedlog bili su novi predsjednik Dennis
 Hastert i Henry Hyde. Kada je kongresnik Hyde rekao da se Amerika tre-
 ba usprotiviti Miloševiću i etničkom čišćenju, nasmijao sam se i pomislio
 da se u njemu možda ipak nalazi i dr. Jekyll.

I dok su većina Kongresa i svi naši NATO saveznici zagovarali zračne
 napade, Rusija ih nije odobravalala. Premijer Jevgenij Primakov krenuo je u
 SAD kako bi se sastao s Alom Goreom. Kada ga je Al obavijestio da je na-
 pad NATO snaga na Jugoslaviju neizbježan, Primakov je naredio da se
 avion okrene i vrati u Moskvu.

Američkom narodu obratio sam se 23. objasnivši im što radim i zašto to
 radim. Objasnio sam da je Milošević oduzeo Kosovarima autonomiju, us-
 krativši im ustavno zajamčena prava na vlastiti jezik, škole i vladu. Opisao
 sam srpska zlodjela: ubijanje civila, paljenje sela i istjerivanje ljudi iz svo-
 jih domova – njih 60 000 u zadnjih pet tjedana, a četvrt milijuna ukupno.
 Na kraju sam aktualne događaje stavio u kontekst ratova koje je Milošević
 već nametnuo Bosni i Hrvatskoj te destruktivnog utjecaja njegovih ubilač-
 kih akcija na budućnost Europe.

Bombardiranje je imalo tri cilja: pokazati Miloševiću da ozbiljno nam-
 jeravamo zaustaviti još jednu rundu etničkog čišćenja, spriječiti još krvavi-
 ju ofenzivu na nedužne civile na Kosovu i, ukoliko Milošević uskoro ne
 odustane, ozbiljno oštetiti srpske vojne kapacitete.